

БОГДАН МИРЧЕВ
ЗА РОМАНИТЕ НА СТЕФАН
ЦВАЙГ

chitanka.info

Около началото на тридесетте години, когато политическият хоризонт в Европа започва да помръква, когато се надигат реакцията и фашизмът, и за Стефан Цвайг настъпват неспокойни времена. През май 1933 г. в Германия изгарят книгите му, през 1934 г. правят обиск в дома му в Залцбург. Същата година той напуска родината си и поема пътя на емиграция — отначало в Лондон, после в САЩ и Бразилия. През последното десетилетие от неговия живот творчеството му се обогатява в жанрово-тематично отношение. След многобройните разкази и новели, в които проникновено разкрива психологическите проблеми на хора, попаднали в плен на силни емоционални влечения, Цвайг все повече разширява хоризонта на идейно-художествените си търсения. Вълнуват го по-дълбоките измерения на отношението между човека и обществото. Въодушевен е от възможността за културно посредничество между европейските нации, която вижда в портретирането на забележителни художници и мислители, на видни или популярни исторически личности. От душевните терзания на самотния, лутащ се и объркан герой той се насочва към събития и личности, които будят широк интерес, предизвикват сблъсък на различни виждания и идеи за историята, политиката и морала. Плод на тази нова тенденция са известните му романизираны биографии: „Фуше“ (1929), „Мария Антоанета“ (1932), „Мария Стюарт“ (1935), „Магслан“ (1938). Обръщането към исторически сюжети, респективно биографични романи — портрети на исторически личности, е характерно явление в жанрово-тематичното развитие на немскоезичната литература през този период. Типични в това отношение творби създават Л. Фойхтвангер, Ем. Лудвиг, Х. Брох, Х. Ман и др. През 30-те години историческата белетристика става арена на основния идеологически сблъсък между силите на хуманизма и прогреса и настъпателната националсоциалистическа доктрина. Мостреният тип немски, казионно-фашистки исторически роман, повест или романизирана биография, внушава представата за „водача“ — „ковач на историята“, поставен извън времето, съдбовно предопределен да тласка народите и човечеството към победи по силата на расовото и биологическото си превъзходство. Всички значими или популярни личности от историята, които не съответствуват на този шаблон на вожд и свръхчовека, биват принизени, уличени в

престъпност, обявени за морално вредни, карикатурно изопачени или просто потопени в забрава.

На тези стремежи, превърнати от Хитлер и неговата клика в основа на държавната културна политика, се противопоставя една прогресивна историческа белетристика. Нейна отличителна черта е изобразяването на събитията и лицата в неидеализирана, достъпна човешка светлина — било чрез социално-политически анализ на епохата, било чрез психологически анализ на личността. В този контекст трябва да се разглеждат и романизираните биографии на Ст. Цвайг, пример за които дава „*Мария Антоанета*“. Писателят цели да разруши клишираните представи за историческа монументалност. В центъра на вниманието му е противоречивото своеобразие на личността. Той абсолютизира индивидуалното, личностното, което според него винаги обединява добро и зло, красиво и грозно. Наистина подходът му остава твърде едностранчив. Портретът на Мария Антоанета, подобно на почти всичките му други историкобиографични портрети, поднесени във формата на романа, е пристрастен, нерядко дори изневерява на обективната историческа истина. И с това си отъмщава на създателя за прекомерното потапяне в душата на човека и заобикалянето, дори пълното пренебрегване на обективната му общественно-историческа роля. Но такава е и двойствената природа на психологизма. Защото той синтезира хуманистичните убеждения на твореца, но изолира личността от важната ѝ класова обусловеност.

Образът на Мария Антоанета е своеобразно продължение на психологизма в редица по-ранни разкази и новели. Той пренася и задълбочава например възгледа за трагизма на личността, породен от слабост на характера. В него бихме могли да видим оригинален художествен паралел на идеята на А. Адлер, основоположника на т.нар. „индивидуална психология“, за компенсаторни действия в резултат на осъзнавана малоценност.

Както отбелязва самият Цвайг, Мария Антоанета за него не е „нито мъченица на роялизма, нито уличница на революцията“, а само жена с „обикновен характер“, поставена при изключителни обстоятелства. Както и в другите си произведения той разглежда своята героиня от близък, човешки план. Симпатизира ѝ не защото е представителка на монархията и аристокрацията, а защото принадлежи към хората, които изглеждат обречени по рождение, които са белязани

от недостатък, въвличащ ги във вина — неумението да балансират между чувство и разум. Особено занимателна за психолога и художника е и изявата на хора, поставени в критична, гранична ситуация между живота и смъртта — възможността да проявят макар и в сетния си миг душевна сила, да разчупят своя „посредствен характер“.

Публикуван през 1932 г., романът биография „Мария Антоанета“ е плод на задълбочено и всестранно изучаване на всички достъпни по онова време за автора исторически извори за живота на френската кралица: вестници, документи и протоколи по процеса срещу кралското семейство в бурните години на революцията. Първоначалният вариант се оказва двойно по-голям и бива подложен на грижлива творческа обработка — търсене на единство на фабулното изграждане, подреждане на фактологичния материал, съкращения и „дописвания“ според идейната концепция. Стремешът на Цвайг към драматично изграждане на повествованието е едно от несъмнените и често изтъквани достойнства на творбата.

През 1938 г. в Стокхолм и Амстердам излиза романът „Нетърпеливо сърце“. През тази година неговият автор взема важни решения в своя живот — ликвидира с недвижимото си имущество в Австрия и я напуска завинаги, а по същото време се развежда с първата си жена Фридерике. Наскоро след това сключва брак с частната си секретарка Шарлоте Алтман. Това събитие очевидно е повлияло на сюжета на „Нетърпеливо сърце“ или най-малкото е било един от подтиците за него. Шарлоте страда от тежка астма още от детските си години и състоянието ѝ, подобно на героинята от романа, поражда състрадание. Съдбовното обвързване в личния живот подбужда творческия размисъл върху темата за страданието и състраданието, за границите и неподозираните лабиринти на милосърдието и обичта, себезаблудата и отговорността.

Романът, който като повечето произведения на Цвайг незабавно печели популярност и признание на автора, подновява и задълбочава общата тема на разказите и новелите от предходното десетилетие. В някои, по-скоро външни моменти той би могъл да напомни за „Писмо на една непозната“. Но сантименталният привкус на новелата тук е отстъпил на едно по-многогранно, психологическо, а донякъде и социално по-задълбочено тълкуване върху фона на живо обрисованата

стара Австро-Унгария. Трагизмът на несподелената любов, чувството за вина и опитът да се изкупи то чрез саможертвения порив на подпоручика — тази сюжетна основа наистина повтаря познати мотиви от късата проза на Цвайг. Ала още чрез рамковата конструкция — разказ в разказа — е спечелена перспективата за пренасяне на психологическия проблем в по-обхватен обществено-исторически контекст, за косвеното му обвързване с умонастроенията и тревогите на Европа в навечерието на Втората световна война. Интересна е обосновката на състраданието, което подпоручик Хофмилер изпитва към болната Едит — това, по думите на Цвайг, е инстинктът за предпазване от злата участ да те сполети чуждото нещастие. В обществено-политическата атмосфера, при която е създаден романът, този мотив зазвучава като предчувствие, предупреждение за трагичните измерения на вината поради неспособност да се надмогне собственото Аз и да се поеме отговорност пред другите. Изкупителната храброст на подпоручика във войната не му донася удовлетворение, а като че още повече обезсмисля живота му — превръща го в „подвижен паметник“, в дезертър пред човешкия дълг.

Проникновеният психологически анализ, сериозността на проблемите и не на последно място великолепният стил поставят този роман сред най-добрите образци в творчеството на Цвайг.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.